

РАДЧЕНКО

Анна Ігорівна —

кандидат геологічних наук,
директор Видавничого дому
«Академперіодика» НАН
України

СІВОВА

Тетяна Юрійвна —

доктор філософії (PhD),
науковий співробітник
Видавничого дому
«Академперіодика» НАН
України

ГЕНДЕРНЕ ПИТАННЯ КРІЗЬ РОКИ: ДИНАМІКА ГЕНДЕРНОГО РОЗПОДІЛУ НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «ВІСНИК НАН УКРАЇНИ»

У статті проаналізовано гендерні особливості авторства в науковій періодиці на прикладі журналу «Вісник НАН України» та складу редакційних колегій наукових журналів Національної академії наук України. Розглянуто співвідношення жінок і чоловіків у складі редакційних колегій світової наукової періодики. З відкритих джерел зібрано дані про представництво жінок на керівних посадах у 83 журналах, а також визначено частку чоловіків і жінок у всіх публікаціях та гендерний розподіл за типами публікацій у журналі «Вісник НАН України» за 2010—2025 рр. Результати засвідчили суттєву недопредставленість жінок серед головних редакторів, авторів наукових статей та науковців, яким присвячено матеріали в певних рубриках журналу.

Ключові слова: НАН України, гендерна рівність, наукові публікації, редакційні колегії, авторство.

Поштовхом до написання цієї статті стала анкета «Representation and Participation of Women Scientists in Academies of Science, Medicine and Engineering, and Young Academies» (Представництво та участь жінок-науковців в академіях наук, медицині та інженерії, а також у молодих академіях), складена фахівцями Міжнародної наукової ради (International Science Council), зокрема Постійного комітету з питань гендерної рівності в науці (Standing Committee for Gender Equality in Science, SCGES).

Анкета, розіслана в тому числі й українським науковцям, стосується багатьох аспектів діяльності академій — від історії та фінансування до процедури виборів нових членів і організації їхньої роботи. Крім запитання про те, чи є з-поміж керівних документів положення (політика, стратегія тощо) стосовно гендерної рівності, анкета містить окремий блок питань щодо видання журналів. Укладачі анкети мали на меті з'ясувати, чи веде наукова організація статистичний облік жінок серед головних редакторів і їхніх заступників, серед рецензентів і авторів опублікованих матеріалів, а також серед членів редакційних колегій журналів.

З огляду на наші попередні дослідження [1, 2], ми вирішили спробувати отримати відповіді хоча б на частину запитань, а разом з'ясувати, наскільки легко можна зібрати таку статистику щодо НАН України з відкритих джерел. У першому з виконаних раніше досліджень [1] ми проаналізували гендерний розподіл авторів у 5 загальноакадемічних книжкових проєктах — «Наукова книга» (рік започаткування проєкту — 2002), «Наукова книга. Молоді вчені» (2009), «Українська наукова книга іноземними мовами» (2009), «Наукові переклади» (2006) і «Наука для всіх» (2004) — від часу заснування кожного проєкту до 2019 р. включно. І ми з'ясували, що жінок серед авторів у цих проєктах — лише чверть, хоча тоді вони становили близько 40 % усіх науковців в Академії. Також ми встановили, що чіткої залежності частки авторів-жінок ані від часу, ані від тематики досліджень не спостерігається [1]. Порівнюючи ці дані з результатами аналогічних досліджень в інших країнах, ми дійшли висновку, що причиною такої незначної кількості жінок серед авторів книг є їхня принципово інша публікаційна поведінка, укорінена почасти в соціальних ролях.

Під час другого дослідження [2] ми опрацювали книжкові видання, випущені в межах цих самих проєктів, але за 2020—2023 рр. З новим масивом даних працювати було значно легше, оскільки в цей період почали запроваджувати авторські цифрові ідентифікатори, зокрема ORCID, що допомагає верифікувати наявні в інтернет-мережі відомості про авторів. Показано, що зі збільшенням частки жінок серед наукових працівників та членів Академії зростає їх частка і серед авторів книг із зазначених проєктів: у 2020—2023 рр. вона дорівнювала вже 31,4 % [2].

Однак журналам ми раніше не приділяли уваги в аспекті гендерного балансу, насамперед через неповноту відомостей та низьку швидкість їх оновлення на вебресурсах багатьох наукових періодичних видань, про що ми добре знаємо, збираючи інформацію з інших питань. Водночас за кордоном такі дослідження тривають уже давно і стосуються переважно якоїсь

однієї галузі знань і ролі, яку дослідник виконує у виданні (автор, рецензент, член редакційної колегії, головний редактор тощо), хоча останнім часом з'являються комплексні дослідження, виконані на великому обсязі даних.

Гендерний розподіл науковців у закордонних дослідженнях. За підсумками розгляду 1719 статей (2008—2015) із чотирьох провідних журналів з економіки колектив дослідників [3] дійшов висновку, що як рецензенти чоловіки і жінки оцінюють рукописи загалом незалежно від статі автора, а головні редактори надають однакову вагу рекомендаціям чоловіків і жінок як рецензентів і не виявляють упередженого ставлення до рукопису, керуючись думкою рецензентів. Однак жінки мають менше шансів на перегляд, доопрацювання й повторне подання текстів, хоча статті, написані жінками, отримують на 25 % більше цитувань, ніж подібні статті, авторами яких є чоловіки. Причину цього дослідники бачать у тому, що рецензенти (і чоловіки, і жінки) все ж висувають до авторів-жінок вищі вимоги, або ж у тому, що написані жінками статті мають вужче тематичне спрямування, є більш прикладними, емпіричними. На користь другого пояснення свідчать результати попередньої перевірки, однак для доведення цього необхідні подальші дослідження. Поліпшити ситуацію і зробити процес рецензування більш гендерно неупередженим, на думку дослідників [3], можна за умови запровадження подвійного сліпого рецензування.

Дослідження гендерної упередженості в астрономічних публікаціях (п'ять провідних журналів за 1950—2015 рр.) виявило, що в галузі астрономії жінки в середньому пишуть на 19 % менше статей протягом семирічного періоду після першої публікації [4]. Крім того, їхні статті отримують на 10,4 % менше цитувань, ніж можна було б очікувати з огляду на формальні характеристики (афіліація, науковий ступінь, посада, науковий стаж тощо). Автори статті [4] проаналізували понад 200 тис. публікацій і визначили, що частка статей, у яких першим автором є жінка, від 1960-х років зростає з 5 до 25 %. Цікаво, що найповільніше ця частка зростає у журналах Science і Nature.

Попри те, що жінки беруть активну участь у дослідженнях, їхнє авторство у впливових академічних виданнях відображене меншою мірою, що може бути наслідком як нерівного доступу до ресурсів, так і гендерних стереотипів. Можливо, тому статті, де першим автором є чоловік, за даними вибірки [4], отримували більше цитувань, однак за 30 років різниця у кількості цитувань поступово зменшувалася і на час дослідження становила 6 %.

У роботі [5] було виявлено, що жінки-дослідниці факультету обчислювальної техніки та інженерії Дублінського міського університету стикаються з низкою бар'єрів, що негативно впливають на їхню публікаційну активність. Статті авторів-жінок, опубліковані протягом 2013—2018 рр., отримали менше цитувань, ніж роботи авторів-чоловіків, до того ж жінки оприлюднили менше статей і рідше брали участь у міжнародних проєктах. За результатами опитування з'ясовано, що різні аспекти гендерної нерівності існують на інституційному, структурному і міжособистісному рівні [5]. Наприклад, в Ірландії до 1973 р. жінкам було заборонено працювати в держсекторі після одруження. Основною завадою своїй успішній публікаційній діяльності і загалом кар'єрному зростанню жінки вважають неявні гендерні упередження, про що свідчать результати опитування. Структурна нерівність полягає у формально нейтральних практиках, які фактично створюють несправедливі умови для жінок, зокрема це неврахування сімейних обов'язків (материнства). На міжособистісному рівні ключову роль відіграють упередження та ставлення колег: негативне сприйняття досягнень і компетентності жінок можуть знижувати їхню впевненість і перешкоджати кар'єрному зростанню.

Авторство та відзначення в публікаціях. В академічних публікаціях зберігаються стійкі гендерні відмінності в розподілі авторства та визнання. Жінок частіше згадують у розділі «Подяки», ніж включають до списку співавторів, особливо це стосується жінок на посадах, пов'язаних із проведенням досліджень та аналізом. Водночас аналіз співпраці між високоци-

тованими та менш цитованими науковцями засвідчив: незалежно від статі більш авторитетні вчені мають вищу ймовірність бути вказаними як автори. Цікаво, що у випадку високоцитованих дослідниць їхні шанси на включення до списку авторів навіть перевищують шанси колег-чоловіків [6]. У цьому дослідженні за допомогою сервісу Genderize.io було з'ясовано, що стаття авторів понад 260 тис. публікацій у журналах відкритого доступу. Результати засвідчили, що протягом десятиліття частка перших авторів-жінок зростає майже на 20 %, тоді як зростання жіночого авторства, зазначеного на останній позиції у списку співавторів, становило лише 3 %. Це свідчить про поступове розширення ролі жінок у наукових колективах, але водночас і про збереження вертикальної гендерної нерівності на керівних позиціях [7].

Система академічних публікацій характеризується систематичним недопредставництвом жінок як авторів, рецензентів та редакторів. Незважаючи на посилення їхньої участі протягом останніх десятиліть, розрив у продуктивності та впливовості зберігається, навіть у гуманітарних і соціальних науках чоловіки продовжують публікувати більше статей. Це впливає на академічну кар'єру жінок, зокрема на рівень грантової підтримки, зарплати та можливості професійного зростання. Часто причиною цього вважають упереджене рецензування та редакційні практики. Комплексний аналіз редакційних процесів у великій вибірці зі 145 журналів з різних галузей (проаналізовано майже 350 тис. статей, 760 тис. рецензій та відомості про понад 1,7 млн авторів), виконаний у 2021 р. [8], показав, що рукописи, подані жінками або змішаними колективами, не зазнавали санкцій під час рецензування. У багатьох випадках їхні шанси на успіх були навіть вищими, особливо в біомедицині та фізичних науках. Водночас в інших галузях (зокрема, в екології) жінки-автори отримували нижчі оцінки та частіше стикалися з відмовами. Однак це дослідження, ґрунтоване на відкритих і добровільно наданих редакційними колегіями даних, не дає відповідей на багато дотичних питань: наприклад, як пов'язані з результата-

ми рецензування академічний рівень авторів статей, національність, вік тощо.

Дослідження складів редакційних колегій 76 журналів, які належать до 15 хірургічних підспеціальностей [9], охопило 6065 редакторів, 1588 заступників редакторів та 4395 членів редакційних колегій. Лише у 5 журналах (6,6 %) головним редактором на момент дослідження була жінка. У 7 журналах жінки були заступницями головного редактора. У двох журналах зафіксовано найвищий відсоток жінок серед членів редакційних колегій (61,4 % і 51 %), у решти — ця частка не перевищує 30 %, а в 13 журналах (17 %) у складі редколегій взагалі немає жінок. Дослідники [9] вважають, що ці дані відображають стан із залученням жінок на керівні посади у хірургії та свідчить про необхідність розроблення дієвих стратегій для усунення гендерного дисбалансу.

Це підтверджують й інші дослідження гендерного представництва у редакційних колегіях медичних журналів. Наприклад, у 50 провідних журналах з психології та нейронаук чоловіки становлять понад половину членів редакційних колегій у 76 % видань з психології і 88 % журналів з нейронаук, тоді як більшість жінок у редакційних колегіях мають відповідно лише 20 і 10 % журналів з цих наук [10]. У складі редакційних колегій 60 найвідоміших журналів з онкології (загалом майже 5 тис. осіб) працюють 24 % жінок і лише в 20 % журналів жінки є головними редакторами [11]. У 119 відомих журналах з психіатрії у складі редакційних колегій (8423 особи) жінки становлять приблизно 30 % як загалом, так і на різних посадах: головний редактор, заступник, керівник напряму, член редакційної колегії, член консультативної ради [12]. Ці ж дослідники стверджують, що імпакт-фактор журналу пов'язаний переважно з науковою продуктивністю, а не зі статтю членів редакційних колегій, однак жінки на керівних посадах продукують удвічі менше статей, ніж чоловіки [12].

У 2021 р. автори роботи [13] повторили власне дослідження 2011 р. з метою з'ясувати, як змінився за десятиліття гендерний розподіл членів редакційних колегій і головних редак-

торів у провідних медичних журналах. Отже, 2021 р. жінок серед головних редакторів стало більше на 8,5 % (24,4 проти 15,9 %), а серед членів редакційних колегій — на 10,4 % (27,9 проти 17,5 %, або 1756 з 6285 і 719 з 4112 відповідно).

На основі дослідження 435 журналів з математичних наук у США фахівці [14] з'ясували, що зі 13067 членів редакційних колегій лише 8,9 % — жінки, попри те, що вони обіймають понад 15 % викладацьких посад у відповідних університетах.

Під час вивчення гендерної та географічної різноманітності у редакційних колегіях видань у галузі освіти на прикладі п'яти найкращих журналів з кожного квартилю (Q1—Q4) у Journal Citation Reports (JCR) 2021 від Clarivate Analytics у категорії «Освіта та освітні дослідження» [15] було встановлено, що тоді серед 29 головних редакторів було 17 жінок (58,62 %), серед 64 заступників головного редактора і асоційованих редакторів — 36 (56,25 %), серед 728 членів редакційних / консультативних рад — 378 (51,92 %), серед 28 інших редакторів — 15 жінок (53,57 %). Значущого зв'язку між імпакт-фактором і часткою редакторів-жінок виявлено не було.

У ґрунтовному дослідженні 81 тис. редакторів, які працюють у більш як 1000 журналів і 15 дисциплінах, за останні п'ять десятиліть було показано, що серед редакторів жінок лише 14 %, а серед головних редакторів — 8 % [16]. Дослідники вважають, що тривалістю наукової кар'єри можна пояснити гендерний розрив серед редакторів і авторів наукових журналів, але не серед головних редакторів. Цікавим виявилось також те, що серед авторів цих журналів жінки становлять майже чверть (26 %), з 20 тис. редакторів 12 % публікують щонайменше п'яту частину статей у журналах, якими вони керують, а 6 % — не менш як третину. До того ж чоловіки частіше, ніж жінки, публікують статті в журналах невдовзі після того, як стають їхніми редакторами [16].

З цього побіжного огляду видно, що тільки наукові періодичні видання в галузі освіти не свідчать про вагомий гендерний дисбаланс на користь чоловіків у редакційних колегіях, що

відображає загалом і гендерний розподіл працівників у галузі (на нижчих викладацьких посадах традиційно більше жінок). Також усі автори процитованих тут досліджень доходять висновку, що попри численні зусилля, вирівнювання гендерного балансу відбувається недостатньо швидко, і не лише через упередженість чоловіків.

У звіті *Gender in the global research landscape 2017*¹ компанії Elsevier на основі відомостей із наукометричної бази Scopus проаналізовано гендерні показники журналів, виданих у 12 країнах за 20 років, які представляють 27 предметних категорій бази. Звіт переконливо доводить, що протягом 2011—2015 рр. частка жінок є значно вищою, ніж у 1996—2000 рр. У другій половині 1990-х років лише в одній із 12 проаналізованих країн частка жінок-дослідниць становила 40 %, а в інший досліджений період таких країн було вже дев'ять. Однак протягом 2011—2015 рр. чоловіки, як і раніше, публікували загалом більше статей, проте це істотно не позначається на цитуваннях (тут переважають статті авторів-чоловіків) і завантаженнях (у цій сукупності більше жіночих статей).

Цей звіт зафіксував відмінність у гендерному розподілі за предметними галузями: в більшості з 12 країн 40 % дослідників у біохімії, імунології та мікробіології, медицині, сестринській справі та психології — жінки, натомість в інформатиці, енергетиці, інженерії, математиці, фізиці та астрономії жінки становлять менше чверті дослідників у переважній більшості порівнюваних країн. Цікаво також, що жінки частіше беруть участь у міждисциплінарних дослідженнях, хоча такі статті є загалом менш цитованими. Крім того, жінки менш залучені до міжнародної співпраці: частка їхніх статей у міжнародних колабораціях нижча за частку таких статей чоловіків у всіх 12 країнах, що автори звіту пов'язують з меншою академічною мобільністю жінок, спричиненою усталеними соціальними ролями.

Найвагомішим і найрозлогішим з наявних досліджень є моніторинговий проєкт Євро-

комісії, в результаті якого кожні три роки, починаючи з 2003 р., суспільство має змогу ознайомитися зі звітом *She figures*. Останній з таких звітів, *She figures 2024*² оприлюднено на початку 2025 р. Фактично це довідкове видання, яке містить статистичні відомості щодо гендерного балансу в науці й охоплює нині 44 країни, а саме: 27 держав — членів ЄС (ЄС-27), Велику Британію та країни, асоційовані з програмою «Горизонт Європа»: Албанію, Боснію і Герцеговину, Вірменію, Грузію, Ізраїль, Ісландію, Косово, Молдову, Норвегію, Північну Македонію, Сербію, Туніс, Туреччину, Україну, Фарерські острови та Чорногорію. Там, де це можливо, дані зібрали з відкритих джерел і для регіону G20. Значну частину показників сформовано за даними Євростату та баз даних наукових публікацій (Scopus) і патентів (ЕРО). У кожному зі звітів Єврокомісія запроваджує нові показники, які дають змогу оцінити не лише горизонтальну і вертикальну сегрегацію, а й тенденції змін. Наприклад, у виданні *She figures 2024* введено комплексний пілотний індекс з визначення прогресу країн у досягненні гендерної рівності в науці та інноваціях.

За даними цього звіту, жінки становлять 34 % дослідників у Євросоюзі, однак їх значно менше серед активних авторів — лише 16 % авторських колективів є гендерно збалансованими, а третина всіх колективів щонайменше на 60 % складається з чоловіків. До того ж гендерна нерівність у всіх галузях НДДКР збільшується з кар'єрним зростанням: жінки становлять 48 % авторів на початковому етапі академічної кар'єри; 45 % — на середньому етапі і 36 % — на вищих посадах. В усіх галузях науки зі збільшенням стажу жінки також публікуються менше за чоловіків. Водночас, як і інші розглянуті тут дослідження, звіт Єврокомісії не фіксує залежності між гендером і цитуванням.

Звіт відзначає певний повільний прогрес у досягненні гендерної рівності в ЄС і закликає

¹ *Gender in the global research landscape 2017*. Elsevier. <https://surli.cc/egewdm>

² *She figures 2024 — Gender in research and innovation — Statistics and indicators*. European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office of the European Union, 2025. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/592260>

наукові й освітні установи більше уваги приділяти політикам у цих чутливих питаннях. Саме на формування політик гендерної рівності у різних галузях науки останнім часом спрямовані ініціативи багатьох організацій. Наприклад, фінансований Євросоюзом проєкт DIAMAS³ (Developing Institutional Open Access Publishing Models to Advance Scholarly Communication), який на три роки об'єднав 23 організації з 12 європейських країн з метою узагальнити найкращі видавничі практики і розробити загальні для Європейського дослідницького простору стандарти (критерії оцінювання) й рекомендації для видавців, зосереджуючись на публікаціях діамантового відкритого доступу — Diamond OA Standard (DOAS). На організованому ВД «Академперіодика» НАН України вебінарі⁴, присвяченому проєкту DIAMAS, представники редакційних колегій і редакцій академічних наукових журналів мали змогу ознайомитися з пілотним проєктом цих рекомендацій. У них, зокрема, зазначено, що «редактор, головний редактор, редактор рубрики, редакційна колегія оцінюють рукописи щодо їхнього наукового змісту без будь-яких расових, гендерних, сексуальних, релігійних, етнічних або політичних упереджень» (авторський переклад з англійської) і ці практики стосуються зацікавлених сторін (авторів, членів редакційних колегій і будь-яких допоміжних рад, рецензентів, співробітників журналу), управління журналом, його вебсайту і метаданих, ухвалення рішень щодо контенту тощо. Кожний журнал «має визначити гендерну політику щодо складу редакційного персоналу та правлінь, а також політику, спрямовану на гендерний баланс серед рецензентів» на засадах справедливості, різноманітності та інклюзії (так звана політика EDI — Equity, Diversity and Inclusion) і чітко дотримуватися її.

Ініціативи та дослідження гендерного балансу в Україні. В Україні останніми роками з'явилося кілька ініціатив, що досліджують і

намагаються подолати гендерні диспропорції у вищій школі та науці. Зокрема, проєкт Women in STEM [17] аналізує гендерну сегрегацію серед викладачів у STEM-науках і підтверджує наявність вертикальної нерівності, за якої жінки рідше обіймають керівні посади. Стаття «Гендерне обличчя науки в Україні» [18] виявила суттєві відмінності у кількості жінок і чоловіків, які здобувають наукові ступені. У дослідженні Gender Issues of Ukrainian Higher Education [19] наголошено на різкому скороченні частки жінок на вищих рівнях академічної кар'єри, а саме: серед чоловіків кандидатів наук і професорів учетверо більше, академіків — у 8 разів більше, ніж серед жінок. Крім того, слід зазначити, що у 2024 р. стартували міжнародні проєкти з розвитку жіночого лідерства у вищій освіті, спрямовані на підтримку інклюзії й менторства для молодих науковиць, серед яких: University of Bedfordshire — КНЕУ: створення кар'єрного маршруту для жінок-лідерок у вищій освіті України; University of Cambridge — ХНМУ: проєкт Empower HER, спрямований на розвиток лідерства у медичній освіті; University of Hull — Маріупольський університет: підтримка різноманіття, інклюзивності та жіночого лідерства; Leicester University — Кременчуцький університет: FEMPLOYEE — мобільний додаток для менторства молодих жінок-науковиць та збирання даних про виклики, з якими вони стикаються, та інші ініціативи.

Гендерні аспекти в діяльності журналів НАН України. Метою нашого дослідження було визначити гендерні характеристики редакційних колегій наукових періодичних видань НАН України, адже саме цій інформації насамперед приділяють увагу ініційовані Євросоюзом дослідження. Редакційні колективи журналів є важливим елементом наукового середовища, вони визначають політику оприлюднення результатів наукових досліджень і власний контент, забезпечують високу якість публікацій шляхом неупередженого рецензування, оновлюють тематичні напрями, висувають певні вимоги до авторів, відповідають за дотримання журналом високих стандартів наукової етики й академічної доброчесності.

³ DIAMAS. <https://diamasproject.eu/>

⁴ Рекомендації DOAJ і DIAMAS щодо журнальних політик і практик: вебінар. Академперіодика. 31.05.2023. <https://akademperiodyka.org.ua/uk/news/paty/>

Під час дослідження було зібрано й проаналізовано інформацію про гендерний розподіл за посадами у 83 журналах, одним зі співзасновників яких є Національна академія наук України. Інформацію про головних редакторів, заступників головних редакторів і відповідальних секретарів зібрано з відкритих джерел — вебсайтів журналів, наукових установ, НАН України, Науково-видавничої ради НАН України. Загальну чисельність працівників у кожній категорії та співвідношення кількості чоловіків і жінок ілюструє табл. 1, з якої видно, що частка жінок різко (з 60 до 11 %) зменшується з підвищенням посади, що загалом підтверджує висновки закордонних фахівців.

Як уже було показано вище, питання гендерного балансу в науковій комунікації є однією із ключових тем сучасних гуманітарних і соціологічних досліджень. Тому в другій частині нашої розвідки ми вирішили проаналізувати публікації загальноакадемічного журналу «Вісник Національної академії наук України» за останні 15 років з акцентом на гендерний розподіл авторів статей, а також науковців, яким присвячено спеціальні статті чи у яких взято інтерв'ю. Вибір саме «Вісника НАН України» зумовлений тим, що це не суто науковий журнал, а спеціалізований щомісячник, який «широко висвітлює діяльність НАН України, основні проблеми організації та координації фундаментальних і прикладних наукових досліджень, актуальні питання розвитку науки та інноваційної діяльності, сучасний стан та перспективи досліджень з найважливіших галузей природничих, технічних і суспільних наук як в Україні, так і в світі, повідомляє про досягнення наукових колективів та окремих учених»⁵. Тобто журнал оперативно висвітлює основні події та акцентує увагу на актуальних наукових питаннях, друкуючи доповіді, виголошені й обговорені на засіданнях Президії НАН України, а також статті провідних науковців і нариси, присвячені відомим ученим. На нашу думку, аналіз авторського кола журналу «Вісник НАН України» дає змогу не лише визначити гендер-

Таблиця 1. Частка жінок на ключових посадах у наукових журналах НАН України, 2025 р.

Посада	Кількість працівників		Частка жінок, %
	Разом	З них жінок	
Головний редактор	83	9	10,84
Заступник головного редактора	99	19	19,19
Відповідальний секретар	40	24	60,00

ний розподіл серед авторів певного журналу, а й проаналізувати особливості такого розподілу серед активних науковців, які очолюють актуальні напрями і переважно є або членами Академії, або молодими перспективними працівниками її установ.

Ми проаналізували чотири рубрики журналу: «3 кафедри Президії НАН України» (доповіді науковців на засіданнях Президії НАН України), «Статті та огляди» (наукові статті, аналітичні огляди), «Люди науки» (публікації про вчених та їхній внесок у розвиток науки), «Вітаємо» (ювілеї академіків та членів-кореспондентів) за період 2010—2025 рр.⁶ Рубрику «3 кафедри Президії НАН України» започатковано у 2012 р., три інші у 2010 р. вже існували. Загалом проаналізовано 187 випусків журналу. Опрацьовані матеріали з чотирьох рубрик об'єднано у дві групи:

1) авторська стаття / доповідь («3 кафедри Президії НАН України» і «Статті та огляди») — подані авторами власні тексти статей чи доповіді на засіданнях Президії НАН України;

2) публікація про науковця («Люди науки» і «Вітаємо»), де ми враховували не авторство тексту, а персону, якій присвячено матеріал. Загальні характеристики гендерного розподілу за весь досліджуваний період наведено в табл. 2.

Наведені дані чітко вказують на домінування чоловіків як серед авторів (у середньому

⁵ Про журнал. *Вісник НАН України*.

<https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/about>

⁶ За 2025 р. на момент збирання інформації були доступні № 1—7.

Таблиця 2. Частка жінок серед авторів публікацій і осіб, яким присвячено публікації, в журналі «Вісник НАН України» за 2010—2025 рр.

Тип публікації	Рубрика журналу	Загальна кількість авторів/ осіб, яким присвячено публікації	Автор / особа, якій присвячено публікацію		Частка жінок, %
			Чоловіки	Жінки	
Авторська стаття / доповідь	З кафедри Президії	446	388	58	13,00
	Статті та огляди	725	563	162	22,34
	Разом	1171	951	220	18,79
Публікація про науковця	Люди науки	188	180	8	4,26
	Вітаємо	869	843	26	2,99
	Разом	1057	1023	34	3,22

80 %), так і серед науковців, яким присвячено публікації (майже 97 %). Жінки у 6 разів рідше виступають на засіданнях Президії НАН України (про що свідчить наповнення відповідної рубрики), у 22 рази рідше їм присвячено матеріали з рубрики «Люди науки» і в 32 рази менше статей про жінок у рубриці «Вітаємо», де традиційно розміщуються матеріали до ювілеїв членів-кореспондентів і академіків НАН України.

Вочевидь, така ситуація є наслідком усіх окреслених закордонними і вітчизняними дослідниками тенденцій: зменшення частки жінок на вищих кар'єрних щаблях у науці, істотний дисбаланс на користь чоловіків на керівних посадах, у тривалих контрактах, керуванні науковими проектами, неявна упередженість, різна публікаційна поведінка тощо. Примітно, що попри активний останнім часом розвиток і обговорення ініціатив, спрямованих на ліквідацію гендерного дисбалансу, зокрема й в Академії, на публікаціях у «Віснику НАН України» це ще не позначилося: показаний на рис. 1 і рис. 2 розподіл науковців за статтю і за типами публікацій (по групах рубрик) не демонструє залежності від часу. Наприклад, у рубриці «Люди науки» матеріалів про жінок немає в 2011—2012, 2015—2019, 2021—2025 рр., у рубриці «Вітаємо» — у 2010 і 2015 рр., у рубриці «З кафедри Президії» авторів-жінок не було у 2012 і 2013 рр.

Отже, у період 2010—2025 рр. щорічний контент загальноакадемічного журналу «Вісник

НАН України» не менш як на 79 % забезпечений чоловіками — вони є авторами абсолютної більшості публікацій, їм присвячено спеціальні статті. Участь жінок у наповненні журналу за ці 15 років не перевищує в середньому 10 % і не демонструє тенденції до зростання попри загалом задеклароване в Україні намагання усунути гендерну дискримінацію і досягти рівності у всіх сферах життя, зокрема в освіті й науці.

Такий розподіл загалом відповідає гендерним характеристикам керівників наукових установ НАН України, серед яких станом на кінець 2024 р. було 12,8 % жінок і 87,2 % чоловіків, відповідні частки серед керівників наукових структурних підрозділів 25,7 та 74,3 %. Тоді як загалом серед наукових працівників жінок значно більше — 41,3 %⁷. Це чітко вказує на недопредставленість жінок на керівних посадах.

Значно менше жінок серед академіків (4 %) і членів-кореспондентів НАН України (14 %), що пояснює їхню низьку частку в публікаціях, присвячених науковцям. Щоправда, останнім часом представництво жінок серед дійсних членів Академії поволі збільшується, тому є надія, що і на сторінках «Вісника НАН України» зростатиме кількість матеріалів про них.

Висновки. Гендерна рівність у професійній сфері є однією з ключових проблем сучасного суспільства. Незважаючи на численні досягнення у сфері освіти та працевлаштування,

⁷ Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2024 році. НАН України. Київ: Академперіодика, 2025. С. 412.

Рис. 1. Частка чоловіків і жінок у всіх публікаціях, 2010—2025 рр.

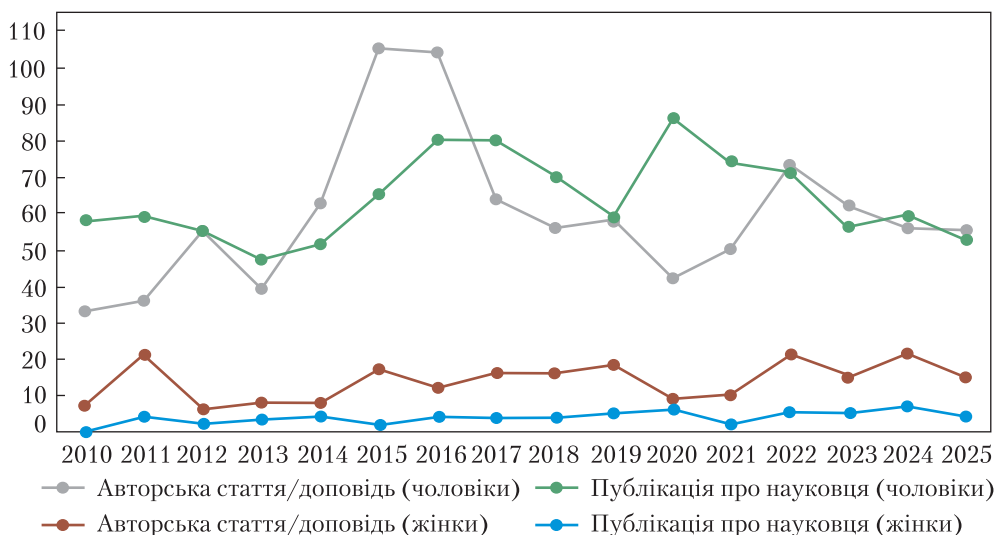
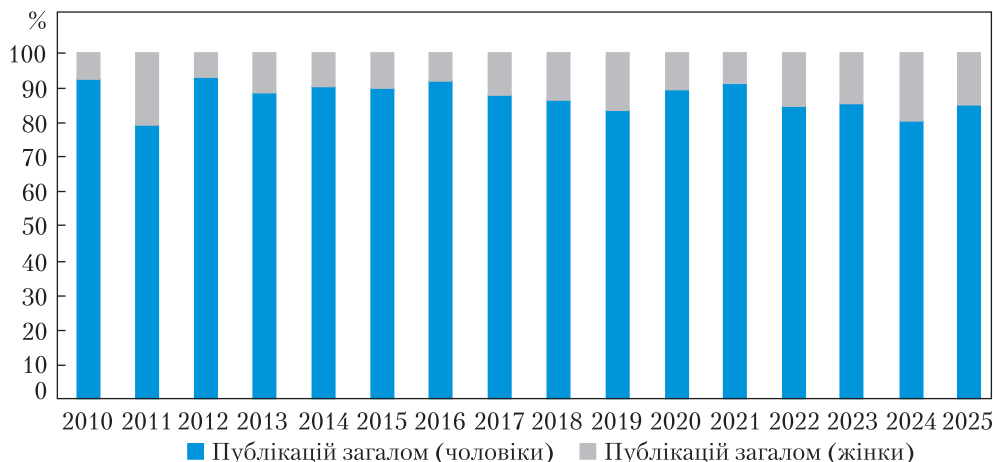

Рис. 2. Гендерний розподіл за типами публікацій, кількість осіб, 2010—2025 рр.

нерівність між чоловіками та жінками залишається особливо помітною на керівних посадах у різних сферах, зокрема в науці та науково-видавничій діяльності. Результати дослідження засвідчують існування «скляної стелі» для жінок, особливо у фізико-математичних і технічних науках, а також нижчий рівень академічної мобільності жінок, меншу кількість у них тривалих контрактів і, відповідно, нижчий рівень оплати праці.

Усі ці особливості в гендерному аспекті унаочнює аналіз публікаційної активності й участі в науковому видавничому процесі. Частка

жінок є значно меншою серед авторів, рецензентів, відповідальних секретарів, головних редакторів наукових журналів, практично незалежно від галузі науки чи країни. Традиційно найбільш жіночою галуззю є освіта, проте і в ній частка жінок зменшується з просуванням кар'єрними сходами. Деякі позитивні зміни в подоланні гендерної дискримінації відбуваються на території Євросоюзу, протягом останніх п'яти років зафіксовано зростання кількості наукових статей, авторами яких є жінки, але до подолання диспропорції ще дуже далеко. У світі також зростає частка очолюваних жінка-

ми видань, особливо в галузі медицини, однак це зростання, за свідченням закордонних дослідників, не виглядає пропорційним до докладених зусиль, декларованих оновлених політик і впроваджених рішень.

Журнали Національної академії наук України за часткою жінок на керівних посадах загалом практично не відрізняються від закордонних видань. Гендерні особливості контенту «Вісника НАН України» не лише підтверджують наявний дисбаланс, властивий науковим журналам, а й відображують відмінності кар'єрного зростання чоловіків і жінок у науці.

Саме на подолання цього дисбалансу як вилику всій науковій спільноті і спрямовані зараз значні зусилля урядів європейських країн, громадських організацій, закладів вищої освіти, фондів, які забезпечують фінансування наукових досліджень. Однак самих лише декла-

рацій та збирання статистичних відомостей замало. На думку Карла Моедаша, висловленим у передмові до звіту *She figures 2018*⁸, коли він обіймав посаду Європейського комісара з питань досліджень, науки та інновацій, «нам потрібна цілковита культурна зміна, яка потребує системних і узгоджених дій, освіти та сильної політичної волі всіх учасників... Гендерна рівність є важливою не лише для жінок, вона має бути важливою для всіх нас. Якщо ми прагнемо вивести науку на новий досконалий рівень, якщо ми хочемо знайти наукові рішення для нагальних і актуальних глобальних викликів, потрібні всі таланти. Попереду нас чекає довгий і нелегкий шлях, але кожен крок, який ми робимо, вартий зусиль».

⁸ *She figures 2018*. European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. Publications Office of the European Union, 2019. <https://surl.li/hqerfj>

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. Radchenko A.I., Sivova T.Yu. Publishing projects of NAS of Ukraine: gender aspect of authorship. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2020. (2): 76—88. <https://doi.org/10.15407/visn2020.02.076>
[Радченко А.І., Сівова Т.Ю. Видавничі проекти НАН України: гендерний аспект авторства. *Вісник НАН України*. 2020. № 2. С. 76—88.]
2. Radchenko A.I., Sivova T.Yu. Publishing projects of NAS of Ukraine: gender studies. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2024. (10): 67—78. <https://doi.org/10.15407/visn2024.10.067>
[Радченко А.І., Сівова Т.Ю. Видавничі проекти НАН України: гендерні дослідження. *Вісник НАН України*. 2024. № 10. С. 67—78.]
3. Card D., Stefano D.V., Funk P., Iriberry N. Are Referees and Editors in Economics Gender Neutral. *The Quarterly Journal of Economics*. 2020. **135**(1): 269—327. <https://doi.org/10.1093/qje/qjz035>
4. Caplar N., Tacchella S., Birrer S. Quantitative Evaluation of Gender Bias in Astronomical Publications from Citation Counts. *Nature Astronomy*. 2017. **1**: 0141. <https://doi.org/10.1038/s41550-017-0141>
5. Hosseini M., Sharifzad S. Gender disparity in publication records: a qualitative study of women researchers in computing and engineering. *Res. Integr. Peer Rev.* 2021. **15**(6). <https://doi.org/10.1186/s41073-021-00117-3>
6. Kusumegi K., Acuña D.E., Sano Y. Dissecting the gender divide: Authorship and acknowledgment in scientific publications. 2025. <https://arxiv.org/abs/2506.15237>
7. Giannos P., Triantafyllidis K., Paraskevaidi M., Kyrgiou M., Kechagias K.S. Female Dynamics in Authorship of Scientific Publications in the Public Library of Science: A 10-year Bibliometric Analysis of Biomedical Research. *Eur. J. Investig. Health Psychol. Educ.* 2023. **13**(2): 228—237. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13020018>
8. Squazzoni F. et al. Peer review and gender bias: A study on 145 scholarly journals. *Sci. Adv.* 2021. **7**(2): eabd0299. <https://doi.org/10.1126/sciadv.abd0299>
9. Abbas A., Corey B., Chen H. Representation of Women as Editors of the Top Surgery Journals in the World. *J. Surg. Res.* 2025. **313**: 562—572. <https://doi.org/10.1016/j.jss.2025.04.052>
10. Palser E.R., Lazerwitz M., Fotopoulou A. Gender and geographical disparity in editorial boards of journals in psychology and neuroscience. *Nat. Neurosci.* 2022. **25**: 272—279. <https://doi.org/10.1038/s41593-022-01012-w>
11. Dai N., Li J., Ren L., Bu Z. Gender representation on editorial boards of leading oncology journals. *ESMO Open*. 2022. **7**(5): 100590. <https://doi.org/10.1016/j.esmoop.2022.100590>

12. Hafeez D.M., Waqas A., Majeed S., Naveed S., Afzal K.I., Aftab Z., Zeshan M., Khosa F. Gender distribution in psychiatry journals' editorial boards worldwide. *Comprehensive Psychiatry*. 2019. **94**.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2019.152119>
13. Starchl C., Shah V., Zollner-Schwetz I., Knezevic J., Geiger S., Amrein K. A Comparison of the Representation of Women in Editor Positions at Major Medical Journals in 2021 vs 2011. *Academic Medicine*. 2023. **98**(1): 75—79.
<https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000004964>
14. Topaz C.M., Sen S. Gender Representation on Journal Editorial Boards in the Mathematical Sciences. *PLOS One*. 2016.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0161357>
15. Xue Y., Xu Q. Gender and geographic representation in editorial boards of education journals. *Frontiers in Psychology*. 2024. **15**: 1330316. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1330316>
16. Liu F., Holme P., Chiesa M. et al. Gender inequality and self-publication are common among academic editors. *Nature Human Behaviour*. 2023. **7**: 353—364. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01498-1>
17. Medina T. Women in STEM: the picture of Ukrainian universities against the world background. *Studies in Comparative Education*. 2022. (1): 17—25. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2021.243101>
18. Gerasimova I.G. The Gender Face of Science in Ukraine. *Visnyk of Vinnytsia Polytechnical Institute*. 2005. (3): 110—117 [in Ukrainian].
 [Герасимова І.Г. Гендерне обличчя науки в Україні. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2005. № 3. С. 110—117.]
19. Vorovka M.I., Petruchenia H.H. Gender issues of Ukrainian higher education. *Bulgarian Journal of Science Education, Chemistry*. 2014. **23**(5): 655—664.

Anna I. Radchenko

Publishing House “Akademperiodyka” of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0276-6398>

Tatiana Yu. Sivova

Publishing House “Akademperiodyka” of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9549-6288>

GENDER ISSUE THROUGH THE YEARS: DYNAMICS OF GENDER DISTRIBUTION AS EXEMPLIFIED BY THE JOURNAL “VISNYK OF THE NAS OF UKRAINE”

The article analyzes the gender characteristics of authorship in scientific periodicals using the example of the journal “Visnyk of the NAS of Ukraine” and the composition of the editorial boards of scientific journals of the National Academy of Sciences of Ukraine. The ratio of women to men in the editorial boards of world scientific periodicals is considered. Data on the representation of women in management positions in 83 journals was collected from open sources, and the share of men and women in all publications and the gender distribution by type of publications in the journal “Visnyk of the NAS of Ukraine” for 2010–2025 were determined. The results showed a significant underrepresentation of women among editors-in-chief, authors of scientific articles, and scientists to whom materials in certain sections of the journal are devoted.

Keywords: NAS of Ukraine, gender equality, scientific publications, editorial boards, authorship.

Cite this article: Radchenko A.I., Sivova T.Yu. Gender issue through the years: dynamics of gender distribution as exemplified by the journal “Visnyk of the NAS of Ukraine”. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2025. (11): 95—105.
<https://doi.org/10.15407/visn2025.11.095>